

AZƏRBAYCAN DİLİ

FƏNNİ ÜZRƏ ELEKTRON DƏRS VƏSƏİTİ

IV. Morfologiya

34. Felin təsriflənməyən formaları

IV. Morfologiya

35. Məsdər

IV.Morfologiya

36. Feli sifətlər

IV.Morfologiya

37. Feli sifət düzəldən şəkilçilər

IV. Morfologiya

38. Feli sifətlər və feldən düzələn sifətlər

Feli sifətlər və feldən düzələn sifətlər

Feli sifətlər

Həm felin, həm də sifətin xüsusiyyətlərini daşıyır.

1. **Gül-ən** (uşaq)
2. **Görül-müş** (iş)
3. **Danış-an** (adam)
4. **Deyil-əcək** (söz)
5. **Əkil-miş** (yer)

Feldən düzələn sifətlər

Düzəltmə sifətdir, felin heç bir xüsusiyyətini daşıya bilmir.

1. **Gül-əyən** (uşaq)
2. **Qır-ıcı** (təyyarə)
3. **Soyu-q** (su)
4. **Az-ğın** (düşmən)
5. **Qorx-unc** (hadisə)

Sözün feldən düzələn sifət yox, feli sifət olduğunu yoxlamaq üçün:

1. Təsirli və ya təsirsiz olduğuna baxmaq
2. Təsdiq və ya inkarda işlətmək lazımdır.

IV. Morfologiya

39. Feli sifət tərkibi

Feli sifət tərkibi

Feli sifətlə onun əlaqəyə girdiyi sözlər birlikdə feli sifət adlanır.

Bu cür birləşmələr cümlənin mürəkkəb üzvü olur və bir sintaktik suala cavab verir.

Vaxtında görülmüş işdən hamı çox razı qaldı.

IV. Morfologiya

40. Feli sifətin substantivləşməsi

Feli sifətin substantivləşməsi(isimləşməsi)

Feli sifətin substantivləşərkən itirdiyi əlamətlər	Qazandığı əlamətlər	Saxladığı əlamətlər
1. Felə və sifətə aid əlamətlərin bir qismini 2. Cümlədə təyin olmaq xüsusiyyətini 3. Necə? Nə cür? Hansı? Suallarına cavab vermək əlamətini	1. Əşya bildirmək xüsusiyyətini Qaçanı (kimi?) qovmazlar 2. İsmi xəbər, mübtəda, tamalıq olmaq xüsusiyyətini 3. İsmi suallarına cavab vermək əlamətini 4. Qoşma qəbul etmək əlamətini	1. Felə və sifətə aid əlamətləri (qismən) 2. Səs tərkibini

IV. Morfologiya

41. Feli bağlama

Feli bağlama

Həm feli, həm də zərfin xüsusiyyətlərini daşıyan sözlərə **feli bağlama** deyilir.

Felə aid xüsusiyyətlər

1. Leksik məna dəyişmir
2. Təsirli və ya təsirsiz olur
alıb- (təsirsiz), gördükdə-(təsirli)
3. təsdiq və inkarda olur
Gördükdə-görmədikdə
4. Feli qrammatik məna növlərinə olur: **Yazdırınca- icbar n.**
Yazışınca-müştərək n.
5. Ətrafına söz toplaya bilər:
Mən səni görəndə çox sevindim
6. Hərəkət bildirir:
Gələndə, oturanda

Zərfə aid xüsusiyyətlər

1. Hərəkətin tərzini, zamanını, səbəbini və s. Bildirir: **Kitab oxuyanda (nə zaman?) zəng çalındı. Müəllim sevinclə (necə?) bu xəbəri bizə çatdırdı.**
2. Zərfin suallarına cavab ola bilər (necə? nə vaxt? nə səbəbə? və s.)
3. Əlaqəyə girdiyi sözlərlə birlikdə cümlənin zərfliyi olur: **Dərsləri vaxtında oxuyub (nə vaxt?) gəzməyə gedə bilərsən.**

IV.Morfologiya

42. Feli bağlama şəkilçiləri

Fəli bağlama şəkilçiləri

Şəkilçi	Xüsusiyyətləri	Misallar
-ib ⁴ -araq ⁴	1. İşin əsas feldəki işdən əvvəl icra olunduğunu bildirir. 2. Əsas feldəki hərəkətin tərzini bildirir. 3. Əsas feldəki hərəkətin səbəbini bildirir.	1. O, işi görüb (görərək), evə yollandı. 2. Murad yerini rahatlayıb (rahatlayaraq) oturdu. 3. Ay elin hərəkətindən utanıb (utanaraq) gizləndi.
-a ² a ²	Tərz mənasını bildirir.	Çimnaz oxuya-oxuya içəri girdi.

Feli bağlama şəkilçiləri

Şəkilçi	Xüsusiyyətləri	Misallar
-madan ²	Tərz, zaman mənasını bildirir.	1. Dərsini hazırlamadan həyətə düşmə. 2. Düşünmədən danışma.
1. -anda ² 2. -dıqda ⁴ 3. -arkən ² 4. -inca ⁴ 5. -dıqca ⁴ 6. -ar-maz ²	Zaman mənasını bildirir.	1. Qatar dayananda artıq səhər idi. 2. Muradı gördükdə Leyla sevindi. 3. Dərsi oxuyarkən qapı döyüldü. 4. Onu göruncə ananın yerinə gəldi. 5. Şəri oxuduqca keçən günlər bir-bir gözünün önündən keçdi. 6. Səhər açılar –açılmaz Nəmət deyilən yerə gəldi.

IV. Morfologiya

43. Feli bağlama tərkibi

Feli bağlama tərkibi

Feli bağlama və onuna əlaqəyə girən digər sözlər birlikdə **feli bağlama tərkibi** əmələ gətirir.

1. Feli bağlama tərkibi həmişə cümlənin mürəkkəb üzvü olur və bir sintaktik suala cavab verir.
2. Feli bağlamalar və feli bağlama tərkibləri cümlədə zərflik kimi çıxış edir.

Oğlunu görər-görməz Fatma xalanın dizləri əsdi.

Feli bağlama cümlənin həmcins xəbəri olduqda ondan sonra vergül işarəsi qoymaq lazımdır.

Fərid işi görüb, dostu ilə oynamağa getdi.

Bu cümlədəki **görüb** feli bağlaması gördü xəbərinin sinonimi olub **getdi** xəbəri ilə həmcinsdir.